

رادیویی برای کودکان!

❖ ساینا ممتازپور

کارشناس مترجمی زبان انگلیسی و مترجم مرکز مونیتورینگ سازمان صدا و سیما

کودکان و رادیو

امروزه هنگامی که درباره کودکان و رسانه‌ها سخن به میان می‌آید، معمولاً به رسانه‌هایی چون: تلویزیون، رایانه، بازی‌های رایانه‌ای و اینترنت اشاره می‌شود. گرچه این رسانه‌ها، ویژه کودکان نیستند، اما در حال حاضر در زندگی روزمره آنها نقش مهمی بازی می‌کنند.

در این میان، تعدادی از کودکان رسانه رادیو را به این دلیل دوست دارند که برای آنها بی‌مانند است و از آن لذت می‌برند. رادیو آنها را نسبت به دنیای اطراف کنجکاو می‌کند و بر سفرهای اکتشافی آنها در تخیل و واقعیت می‌افزاید. از سوی دیگر، کارشناسان تعلیم و تربیت نیز در سال‌های اخیر، بیشتر و بیشتر به اهمیت و درستی این موضوع پی برده‌اند که کودکان وقتی به محتوای برنامه‌های رادیو و سایر رسانه‌های شنیداری مانند نوار کاست یا لوح‌های فشرده داستانی و موسیقی گوش می‌دهند، بیشتر با شنیدن آگاهانه، توانمندی‌های گفتاری خود را به چالش می‌کشند. البته این رویکرد، جایگاه و نقش رسانه کتاب را نادیده نمی‌گیرد، بلکه تنها قصد دارد در برابر تمرکز بسیار بر رسانه تلویزیون، به کیفیت رسانه شنیداری به شکلی ویژه اشاره کند و یادآور شود که رادیو چه سهمی از مسئولیت رسانه‌ها را در جهت حمایت از کودکان بر عهده دارد.

رادیو برای کودکان

رادیو کودک یک ایستگاه رادیویی است که برای کودکان طراحی شده است. این ایستگاه به سرگرم کردن کودکان و آموختن فرهنگ و دانش به آنها از طریق داستان‌ها، افسانه‌ها، نمایشنامه‌های رادیویی و ترانه‌های کودکانه می‌پردازد.

نخستین ایستگاه رادیویی کودک در آلمان، در سال ۲۰۰۵ میلادی به نام **Radio Teddy** در شهر برلین و براندنبورگ راه‌اندازی شد. اما در اتریش، دیگر کشور آلمانی‌زبان، ایستگاه رادیویی اختصاصی برای کودکان تاکنون در نظر گرفته نشده است. تنها چندین ایستگاه رادیویی هستند که در ساعت‌هایی از روز برنامه‌هایی برای کودکان پخش می‌کنند.

دیتر بک (Dieter Backe)، پژوهشگر تعلیم و تربیت و استاد دانشگاه بیلهدلد در آلمان، که سال‌هاست بر روی ارتباط میان تعلیم و تربیت و رسانه، پژوهش و تحقیق می‌کند، به پنج ویژگی مطلوب برای راه‌اندازی و تداوم حضور موفق ایستگاه رادیویی ویژه کودکان اشاره می‌کند:

- خبرنگاران کارآمد برای شکل‌دهی به ساختار اخبار کودکان؛

- نویسندگان خلاق برای کودکان و همچنین قصه‌گویان حرفه‌ای؛

- گویندگان و مجریان شاخص؛

- ارائه خدمات و انجام فعالیت‌های جانبی برای کودکان؛

- شرکت فعال خود کودکان در اجرای برنامه‌ها.

برای نمونه، یکی از شیوه‌های تعلیم و تربیت رسانه‌ای برای کودکان، اجرای برنامه‌های کمک‌درسی در رادیوست. در گام اول، معلمان در کارگاه‌های چهار تا پنج ساعته آموزشی کار با رسانه را از سردبیران متخصص رادیو به شکل عملی و نظری می‌آموزند تا بتوانند از طریق جنبه‌های مختلف خبرنگاری برای این رسانه، به رشد استعداد‌های کلامی کودکان مانند خواندن و نوشتن کمک کنند. به عبارت دیگر، کودکان با این روش موضوع‌های درسی را به شکل

سرگرمی و بازی می‌آموزند. از آنجا که امکان ارتباط با ایستگاه‌های رادیویی محلی نیز وجود دارد، مدارس می‌توانند از طریق این برنامه‌های رادیویی و با اجرای یک بازی شنیداری یا یک پروژه رادیویی به شهرت بسیار در نزد کودکان برسند.

همچنین، درخصوص شرکت فعال کودکان در برنامه‌ها می‌توان از آنها به عنوان گزارشگر بهره برد؛ به این صورت که آنها خود پرسشی را متناسب با موضوع‌های روز انتخاب و با افراد مصاحبه کنند. این‌گونه مصاحبه‌ها می‌توانند حضوری، تلفنی یا از طریق پست الکترونیکی (E-Mail) باشند. در واقع، این نوع برنامه‌ها اعتمادبه‌نفس کودکان را بالا می‌برند؛ چون آنها از این طریق در ساخت یک برنامه رادیویی - کاری که به صورت طبیعی برعهده بزرگسالان است - به صورت فعالانه مشارکت می‌کنند.

رادیو می‌تواند برای کودکان بازتاب‌دهنده و پیام‌آور از محیط اطراف باشد. هدف، برانگیختن و حساس کردن کودکان به پدیده‌ها و موضوع‌های محیط اطراف است تا آنها به تدریج قابلیت حل مسائل بوم‌شناسی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و سیاسی را در خود پرورش دهند.

به طور کلی، رسانه‌های ویژه کودکان باید برای جذب آنها از کیفیت به نسبت بالایی برخوردار باشند و جنبه‌های مدرن تعلیم و تربیت رسانه‌ای را رعایت کنند. بنابراین تولید در رادیو ویژه کودکان به همکاری مداوم و هدفمند نیاز دارد.

چرا مایل هستیم رادیویی برای

کودکان داشته باشیم؟

کودکان به‌طور معمول از رسانه‌های موجود برای رفع نیازهای شخصی، رشد شخصیت یا بالابردن

آگاهی خود استفاده می‌کنند. در حال حاضر هم از دیدگاه رشد شخصیت و هم از منظر رشد دانش و فرهنگ، تولید برنامه‌های رادیویی خاص کودکان، بسیار مفید به نظر می‌رسد.

همه می‌دانیم که انسان اطلاعات پیرامون خود را نه تنها از طریق چشم، بلکه از طریق سایر اعضای حسی به‌ویژه گوش هم دریافت می‌کند. جالب اینکه کودکان محیط را بیشتر از راه شنوایی و کمتر از راه بینایی درک می‌کنند. گوش، اولین عضو حسی است که پیش از تولد در جنین سه هفته‌ای رشد خود را آغاز می‌کند و وقتی جنین به شش ماهگی می‌رسد، رشد آن متوقف می‌شود. به عبارت دیگر، کودک سه‌ماهه پیش از تولد قادر است صداهای پیرامون خود، به‌ویژه صداهای گردش خون، ضربان قلب و تنفس مادر را بشنود.

خردسالان تا سه سالگی حس لامسه قوی هم دارند و از طریق دست‌زدن و لمس کردن، دنیا را درک می‌کنند. همچنین، حس شنوایی در آنها بسیار بیش از بزرگسالان اهمیت دارد. کودکان برای کشف و درک محیط به تقویت حس شنوایی خود نیاز دارند. آنها تا پیش از سن دستان برای کشف اصوات، صداها و آهنگ‌ها شور و شوق زیادی نشان می‌دهند.

در مجموع، حدود یک‌سوم درک بزرگسالان از محیط به‌وسیله حس شنوایی صورت می‌گیرد. شنوایی حس ویژه‌ای است و انسان از طریق آن آشکارا، متفاوت با سایر حس‌ها دنیا را درک می‌کند. برای مثال، عملکرد این حس مانند بینایی نیست که در آن با بسته‌شدن چشم به طور ارادی ارتباط ما با محیط قطع شود.

علاوه بر این، گوش داخلی از تعدادی حفره استخوانی به نام لایبرنت استخوانی تشکیل شده است که بخش حلزونی که مربوط به شنوایی است و دستگاه دهلیزی که مربوط به حفظ تعادل و جهت‌یابی در فضا است، در آن قرار دارند. هیچ‌یک از حواس ما هنگام خواب فعال نیستند، اما گوش همیشه بیدار است. هنگامی که چشم به عنوان حس اصلی به تبعیت از محیط بیرون عمل می‌کند و چشمان ما قبل از هر چیز بیرون را می‌بیند، گوش برعکس آنها عمل می‌کند؛ یعنی به کمک شنوایی محیط بیرون در ما نفوذ می‌کند.

حس شنوایی برای گفت‌وگو و ایجاد ارتباط‌های اجتماعی میان انسان‌ها از حس

بینایی مهم‌تر است؛ چون توانایی گفت‌وگو از طریق زبانی که با آن صحبت می‌کنیم، اتفاق می‌افتد. ما بر اساس روان‌شناسی رشد می‌دانیم که از اولین روز زندگی کودکان، گفت‌وگو میان آنها و بزرگسالان؛ یعنی محرک‌های شنیدن و صحبت کردن، تقویت‌کننده‌های لازم برای رشد بهینه کودکان هستند. پرورش و جداسازی توانایی‌های شنیداری نه تنها از نظر درک و فهم محیط، بلکه از نظر رشد همه‌جانبه کودکان نیز حائز اهمیت است. کودکان باید اصوات و صداها را بشناسند و تشخیص بدهند که منشأ آنها از کجاست. آنها باید معانی متفاوت کلمه‌هایی را که شبیه به‌هم تلفظ می‌شوند تشخیص دهند؛ مانند آباد و آزاد یا میز و ریز. علاوه بر این، کشف مفهوم کلمه‌های شنیده‌شده در زبانی که صحبت می‌شود، شرط لازم برای رشد توانایی کودکان در خواندن و همچنین کشف معانی هنگام خواندن در آینده است.

ویژگی اختصاصی حس شنوایی مبتنی بر شرایط خاص جسمی و روانی است. صداها امواجی هستند که با فرکانسی مشخص مرتعش می‌شوند. گوش انسان این صداها را قابل شنیدن می‌کند. طیف فرکانس این صداها از ۲۰ هرتز شروع می‌شود و تا ۲۰۰۰۰ هرتز می‌رسد. البته افراد مسن‌تر حداکثر قادر هستند تا فرکانس ۱۵۰۰۰ یا پایین‌تر را بشنوند. فرکانس‌های بالاتر قابل شنیدن نیست و برای درک فرکانس‌های بسیار پایین‌تر حس شنوایی با لامسه ادغام می‌شود. البته فرکانس‌های میان ۳۵۰ تا ۳۵۰۰ هرتز که برای فهم زبان اهمیت دارند، بهتر از دیگر فرکانس‌ها منتقل می‌شوند.

میلز آن بلندی صداهایی که از طریق گوش انسان درک می‌شوند باید حداقل بیش از صفر دسی‌بل باشد و اگر بلندی آن به ۱۳۰ دسی‌بل برسد، انسان صدا را همراه با درد می‌شنود. به عبارت دیگر، شنیدن صداهای آهسته تمرکز بیشتر و صداهای بلند توجه کمتری را می‌طلبد. گوش انسان صداهایی را که ارتفاع و شدت یکنواختی دارند نسبت به محرک‌های صوتی با نوسان‌های زیاد، از بلند تا آهسته و از بم تا زیر، مطبوع‌تر احساس می‌کند.

برنامه‌های سرگرم‌کننده رادیویی که باید بدون تصویر و مکمل بصری، جذابیت ایجاد کنند به نوعی موجب می‌شوند تا شنونده به روشی خاص روی کلمات یا موسیقی که می‌شنود، تمرکز کند.

از طرف دیگر، محدودیت حس شنوایی، فضای ویژه‌ای را برای تداعی معانی و تصویرسازی در ذهن ایجاد می‌کند.

گزارش‌ها، سخنرانی‌ها، قصه‌خوانی‌ها یا نمایشنامه‌های رادیویی، پیام‌های خود را از طریق بیان گفتاری منتقل می‌کنند و این بیان به نوبه خود از تک‌تک کلمات و واژگان به‌وجود می‌آید. Phoneme یا «واج» به معنای واحد آوایی معنی‌دار و به عنوان محرک شنوایی، درک و به شکل امواج از گوش داخلی دریافت می‌شود. سپس این امواج به صورت سیگنال‌های الکتریکی تغییر شکل پیدا می‌کنند و در مغز به صورت اطلاعات ذخیره می‌شوند و از طریق Imbic system که سیستم هدایت مرکزی در مغز است، بر هیجان‌ها تأثیر می‌گذارند. کلمه و واژه بیان‌شده که ممکن است طنین یک صوت یا نام‌آوا باشد، می‌تواند نه تنها نظرها بلکه احساسات را هم تداعی کند. به این ترتیب آنچه گفته می‌شود همزمان روی عقل و همچنین احساس اثر می‌گذارد.

در مجموع شنیدن، احساس را بیشتر مخاطب خود قرار می‌دهد؛ به ویژه درباره کودکان که تأثیر آن روی احساس به مراتب شدیدتر و عمیق‌تر از دیدن است. هنگام شنیدن، اطلاعات زبانی و غیرزبانی همزمان منتقل می‌شوند. به این ترتیب، کودکان یاد می‌گیرند که به روشی خاص روی کلمات و واژگان گفته‌شده یا موسیقی تمرکز کنند. از طریق این همراهی، کلمات، صداها، موسیقی و آهنگ‌ها فضاهای جدیدی ایجاد می‌کنند و کسب تجربه‌های تازه امکان‌پذیر می‌شود.

کودکان می‌توانند در سنین پایین‌تر با روش‌هایی مانند بازی با زبان و کلام، شنیدن نام‌آواها، اشعار، اصوات و صداها و همچنین، پیوسته شنیدن برنامه‌های سرگرم‌کننده هنری و نمایشنامه‌ای رادیو، علاوه بر توانمندی‌های اجتماعی و برقراری ارتباط، توانایی‌های زیبایی‌شناسی خود را هم پرورش دهند. همچنین، هنر پذیرش و توانایی لذت‌بردن از زیبایی‌ها از جمله مواردی هستند که در کودکان با گوش دادن به رادیو تقویت می‌شوند.

پی‌نوشت:

۱. نام‌آوا به کلمات و واژگانی گفته می‌شود که اصوات طبیعی را تداعی می‌کنند؛ مانند: شرشر، جیک‌جیک

و ...